

XX століття

Микола Жулинський

...І БУДЕ СОТВОРЕНИЙ МАЙСТРОМ СВІТ

Морально важко читати роман “Острів у Вічності”¹. Творця його, Майстра, нема вже серед нас майже рік – “життя обірвалося, наче струна скрипки...”. Цими словами Володимир Дрозд розпочав свій роман-заповіт, це дивовижне зазірання у “той світ”, у світ поза земним життям. За його фізичного життя “Острів у Вічності” сприймався як фантазія талановитого Майстра, що насмілювався уявою пережити земне і вжитися в потойбічне, як своєрідна, але фатально небезпечна гра з долею, що її не можна загадувати, не слід провокувати. Не побоявся, бо готувався до зустрічі своєї душі з Островом у Вічності.

Правда, начебто застерігаючи себе від покари за таке загравання з Долею, – щоб не накликати біди, – письменник у романі подарував Майстрові вісім десятків життя на землі, але це не порятувало його тіла...

Важко в це повірити, але в останні роки життя Володимир Дрозд не раз переживав щасливі миті завмирання душі в передчутті таємниці, якою були інші, не земні світи. Він їх бачив уві сні, мандруючи потойбічними світами, коли його душі відкривалися неймовірно привабливі острови у Всесвіті. Ці нічні польоти душі переконували його в тому, що, окрім земного, існує у Вічності безліч інших, прекрасніших за земний, світів, а людська душа володіє здатністю мандрувати по тих світах, тоді як людське тіло – лише тимчасове пристанисько для безсмертної душі.

Якщо ж людська душа може бути щасливою у потойбічному світові, радісно втішатися красою Всесвіту, то чи повинна людина страждати від того, що її душа полишає тілесну оболонку і лине в небеса, наповнені по вінця живим світлом, величавими, барвистими островами-світами?

Володимир Дрозд заповів собі, що йому постановлено було там, на небесах, “написати Книгу про життя людської душі після смерті земного тіла, аби якомога більше людей на землі повірили у це і жили з глибокою упевненістю, що їхнє земне життя – не копірвання у гною матерії, а одна із сходинок душі на духовні вершини”.

Мене не поминає відчуття, що в процесі творення роману “Острів у Вічності” Володимир Дрозд переступав земну межу і завдяки своїй уяві “вживався” душею в інші світи – потойбічні, бо не просто вірив, а знав, що у Всесвіті існує щось таке, чого ми не бачимо і не відчуваємо із землі. Те *інше* надзвичайно його манило, повсякчас інтригувало, зазивало, і він не міг цієї зваби – пізнати якусь особливу, високу таїну – позбутися. Хіба що написати про те, що він переживає, що уявляє, що бачить уві сні, що переходить межі реальності і вселяється в його свідомість настільки зримо, що холоде від подиву і захоплення душа.

“І він побачив ті нові світи, повірив у їхню реальність і написав *ту* Книгу...”.

¹ Березіль. – 2001. – №11–12.

Я кілька разів провідував Володимира Дрозда минулого літа у Халеп² і вже зараз, згадуючи ці наші розмови, вдивляючись у фотографії, не сумніваюся, що письменник на якісь миті відсторонювався раз у раз від цього життя і зникав кудись, наче переходив у якусь іншу реальність. Я думав, що це наслідки дії ліків, які він приймав, чи так протікає його хвороба, природу якої, думаю, не спромоглися визначити лікарі. Насправді ж Володимир Дрозд настільки органічно, всім своїм єством, свідомістю й підсвідомістю вжився у ті потойбічні світи, що хвилинами не відав, на якому світі він перебуває. Він не раз запитував мене про мої враження від роману “Острів у Вічності”, я ж не хотів про цей твір говорити із ним, хворим, внутрішньо “налаштованим” на близький відхід із земного життя, бо відчував, що це його заповітна, прощальна Книга. Я боявся говорити із ним про цей його духовний заповіт, волів викликати на розмову про нові книги роману “Листя землі”, які прочитав під час відпустки і про які відгукнувся до нього листом, про роман “Убивство за сто тисяч американських доларів”, до прочитання якого довго не приступав, бо боявся, що цей твір — така собі розважально-спекулятивна річ.

Володимир Дрозд слухав, радів, що я листовно про ці твори відгукнувся, але я бачив, що він раз у раз “випадає” з розмови, переступає через якусь йому одному відому межу у підсвідомості і його обличчя якось застигає, завмирає подих, очі тьмяніють під опущеними повіками і весь він наче вибуває із цього життя.

Я не сумніваюся ні на мить, що Володимир Дрозд почувався щасливим. Вірніше, змиреним із долею, спокійним, бо почув слова Господа: “Ось Острів тобі, поза часом і простором, живи у світі, тобою сотворенім, і твори нові світи...”.

Тож Майстер уже почав за життя жити на Острові у Вічності, у світі, ним сотвореним, його душа визрівала поволі для Вічності, хоча ще перебувала у земному втіленні. Тому й страждала. Не за себе, не від фізичних болей, хоча вони були нестерпними, а за рідних — за дітей, за Дружину, з якою переживав велике щастя споріднення душ...

“...Яке то було щастя — їхні останні земні десятиліття, яке то було щастя, працюючи у наповненій золотистим відблиском сонця і саду та городу за вікнами кімнати або на веранді під уже золотокою березою, знати, що у сусідній кімнаті, так само втішаючись із останніх теплих днів за розчиненим навстіж вікном, працює Дружина...”, — читаємо у романі “Острів у Вічності”.

А Дружина в один із тих щасливих днів останніх земних десятиліть занотує в щоденнику: “...Великим чином на мене впливає божевільна Володина працездатність. Життя йому потрібне тільки заради писання. Інакше воно його не цікавить. Колись я виписала у блокнот вислів Вагнера. Здається, він про Володю: “... зрідка трапляються люди, що дивляться на життя не як на самоціль, а як на необхідний засіб досягнення мети”. Він трудиться буквально осатаніло. А працездатність заразлива, навіть для такої життєлюбки, як я”².

Схильних до усамітнення, спраглих самоти, щасливих у єднанні самих із собою нелегко пізнавати. Володимир Дрозд був тим письменником, для якого усамітнення було жаданою метою, бо тоді відкривався простір для творчості, а творча праця була щастям душі.

Читаю у щоденнику за 10 березня 1981 р.: “Давно час би вже звикнути мені, що самотність — єдина природна форма мого існування. Я розмовляю не з сучасниками, а тільки з собою і, в найкращі хвилини свої, з Богом. Якщо ж

---

² Жиленко Грина. Homo feriens // Сучасність. — 2002. — №5. — С. 148.

писання мої таки чогось варті, то в творчості своїй я розмовляю з наступними поколіннями.

Але яка вона тяжка — ця моя самотність!

І яка — благодатна!

Я — хворий, знову думаю про смерть. І — з усіх сил пишу “Музей живого письменника”, ніби навперегонки зі смертю. Навіть самого себе дивує ця божевільна прага самовияву, самореалізації”.

Творчість вичерпувала емоційні сили письменника до дна. Іноді йому здавалось, що він нагадує прозору оболонку зі шкіри, а все його єство вийшло разом із народженням твором, але письменник жадав тієї самоти, в якій він розкошував як творець нових світів, де йому ніхто не заважав перевтілюватися в своїх героїв, бути ними повсякчас, емоційно переживаючи всі драми і трагедії, які судились їм у житті. Найважче, і це зрозуміло, йому “давалися”, ним переживалися страждання героїв. Болі, переживання, муки його героїв були його болями, переживаннями і муками — їх не можна було уникнути.

Володимир Дрозд неминуче вичерпувався, виживався із цього життя разом із своїми творами, фатально наближаючи цю трагічну мить повного вигорання тіла, випаленого стражданнями і власного життя, і життя тих, кого він народжував для життя своєю уявою, своєю образною фантазією.

Наскільки вистачило його емоційних сил, стільки він і прожив — більше людських доль, особливо тих, які “вселилися” в його книги “Листя землі”, письменник не зміг пережити. В останні місяці життя Володимир Дрозд був втомленим, вимореним до дна душі, водночас якимось просвітленим відчуттям повноти творчого звершення і тому щасливим. Чи хотів він ще жити? Важко сказати. Боявся, здається, одного: як переживе його відхід із земного життя Дружина, діти, як будуть жити вони без нього?

Гортаю далі щоденник Володимира Дрозда ще початку вісімдесятих. Мало записував — не було коли, та й все, над чим мучився думками, болів душею, виливалося в твори. Там він увесь, до дна душі. Та іноді трапляються нотатки, деякі з них майже повністю ввійшли в той чи той твір, деякі залишилися острівцями серед білих листків. Так, 1 вересня 1988 р. Володимир Дрозд записав: “Шлях мій життєвий і творчий складний, і тільки нові покоління, якщо цікавість до мене у них буде, зрозуміють і пробачать. Заробляв я на життя талантом, се правда, бо нічого іншого не вмів робити, окрім як писати, для сього був створений, а двоє дітей у мене, і третє дитя — Ірина Жиленко. Але поруч з відвертим заробітком усе життя, а воно наклалося на часи для літератури дуже нелегкі, писав я на повну силу і чесно, писав, розвідуючи нові шляхи для нашої писемності, і маю сподіватися, що я перейду вогняну ріку часу, яка відділить праведних од неправедних і душею порожніх”.

Через цю вогняну ріку часу переведе Володимира Дрозда його творчість, заради якої він жив, страждав та через яку він і передчасно пішов із життя. Бо виснажував себе пекельною працею, досягаючи духовної повноти самовиявлення і накликаючи на себе високі емоційні хвилі співпереживань, співбуття зі своїми героями. Він вірив у своє велике покликання письменника, художника слова, Майстра, гордився цією високою місією творити нові світи — художні світи і жадав жити у сотвореному ним світі.

“Усе, що було у цій душі від народження і набуто нею на землі, — і добро, і зло, і життєва сила, — усе вкладено в образи книг, сотворених людиною, якій ця душа була дарована Богом при її народженні”, — читаємо в романі “Острів у Вічності”.

Письменник і сумнівався, і вірив, відчаювався і невимовно тішився, коли після сотворення “входив” у ці свої художні світи, коли поривався поглянути на них збоку, пережити все спочатку, наче він хтось інший, який може оцінити щирість, правдивість відповідальності його душі. Але перечитувати сотворене не любив — боявся пережиття тих бід і страждань, які випали на долю його героїв, тому цінував думку інших, тих, кому вірив, кого шанував. Нам і наступним поколінням судилося пізнавати, оцінювати художні світи Володимира Дрозда — письменника великого таланту, душа якого була розіп’ята між землею і небом.

* * *

Листи Миколи Жулинського до Володимира Дрозда

Крим, 24 липня 1999 [р.]

Привіт, Володю!

...Почав читати “Листя землі” я з першої сторінки — і ось уже добрих двадцять днів потрошки, по сім-десять сторінок, бреду, морально знесилений, але духовно бадьорий, твоїм Краєм — бреду цією “Книгою доль і днів минутих”, мов очманілий від людського горя, від жорстокої правди, від мужності твоєї, яка дозволила піднятися слідом за Нестором Семирозумом на сьоме чи восьме небо і правдиво вчитати трагічну сув’язь людських доль...

Дрозд — ти геніальний! Я не можу висловити свого захоплення цією мужньою і гіркою на правду лиху книгою. Нічого подібного я не уявляв, бо так чутливо вловити оте шепотіння зацікавлених від горя й переживань людських душ можна лише тоді, коли ці шепоти-сповіді живуть у твоїй душі, молять і благають відпустити їх у світ, аби інші не ожорсточували себе ненавистю і переймалися вірою й довірою одне до одного. Та марно пішов до бібліотеки, шукав твої книжки, бо узяв із собою лише “Листя землі” та журнали, в яких друкується друга книга “Листя...”. Бібліотекарша каже: “Нет у нас такого писателя...”. А я порився і надібав на твою синеньку “Ніч у вересні”. Здивувалася. Перечитав “Як я родився”, “Замглай” — звідси ти, там уже — проростало “Листя землі”. І Галя уже читає. Я ж розкошував над “Листям землі”, вражаючись оригінальній композиції твору, дивовижно багатій лексичній палітрі. А ці голоси “збоку”, свідків, тих, хто бачив, чув, — це ж диво! Мені ночами ці голоси сняться, вони звучать у моїй свідомості, бо якась магічна сила затаєна в цих своєрідних доповненнях, уточненнях основної оповіді.

Я не пропустив жодного слова, повертався до образних виразів із такою жадібністю, наче макав пальця у мед і обсмоктував. Ти тільки послухай: баронеса “синьо-біла вся, як гербовий папір”; “прийшла “червона мітла” і висмикнула останню подушечку з-під деток моїх, і стукнулися яни голівками об черинь” (який страшний образ доконаної бідності!); Устим “дивився в землю, і земля диміла од очей його”; про більшовицьких агітаторів: “рани наші душевні сіллю слів посипали”; про Соньку, яка з офіцером повіялася “до самих Одес”, — покинув Юзеф, “стидно хвору”; “камінь — і той вивітрується, а ви хочете, щоб ум людяцький усе беріг”; про дівку, яка ще заміж не вийшла: “ще не очоловічилася”; “скільки того світу широкого, а людям усе тісно...”.

Важко досягнути до цього роману, але — почав. І назвав свої роздуми “Жорстока мудрість життя живого, або Євангеліє від Володимира”. Та хіба можна усе це узагальнити, якось систематизувати? Там — доля нашого народу за сто років, а ти спинаєшся щось “виловити” з того бурхливого потоку життя і

Слово і Час. 2004. №8

сказати: ось це головне, що хотів сказати письменник. Що головне? Мабуть, душа людини, яку ти відкриваєш тим, хто зможе, захоче прочитати “Листя землі”. Душа Краю, душа народу, велике нелюдське терпіння і віра. Віра в кращий день, в Горіхову Землю, в те, що нарешті втомиться людина від насильства і зверне свій погляд до Бога — зазирне у свою душу, простить усім гріхи їхні, не вимагатиме суду ні людського, ні Божого, а повірить у добро, в любов, в землю свою і працю важкою поверне втрачену віру в Бога. Віру в себе, в свої сили, в свою душу.

Ти справжній єретик. Горів би ти за часів Кальвіна на пекельному вогні за своє намагання посперечатися з Богом! Але твої сентенції — візії художника, який образно осмислює сутність Бога. А для цього він повинен уявити себе Богом, увійти у цей образ, подивитися його очима на сотворений (чи уявлений) Ним світ. Без сотвореного Богом світу не буде Бога. Нема Бога поза цим світом, бо світ цей — образ Бога. Його уява, як ти пишеш: “Якби Він не сотворив світу, не було б жодного виправдання Його існуванню”, — це реалізований, сотворений образ світу. Нащо тоді людині Бог, якщо не було б світу як образу Його? Мені було дуже цікаво читати твої роздуми про суть божественного творіння, яке у твоєму уявленні є процесом повсякчасним і вічним, бо, якби зупинився цей процес, тоді б помер Бог. Згадаймо Ніцше. Бог мусить повсякчасно творити, аби бути живим. Тому він і сотворив смерть, бо інакше не було б народження. А народження — це творчий акт, таємничий і тому вже — божественний, бо свідчить про наявність Творця, Бога. Бог також постійно перейнятий тривогою за Своє Буття в людині, необхідністю повсякчасно нагадувати про Себе — аби жити у нашій духовній справі Його пізнати. Тому Він руйнує і творить, умертвляє і народжує — бореться за Своє існування у Всесвіті — ТВОРЕННЯМ. Так і художник. Доки він творить — відчуває себе живим, бо заперечує новим творенням себе учорашнього. Так оживає духовний ланцюг вічності. Часто — в ілюзіях, сподіваннях, але хто скаже, що це — не так... Усе це у тебе — живе, нуртує в тобі — у Несторі, про якого ти так багато роздумуєш. Цікаво, що сумніватися змусила Бога людина, сотворена Ним (у тебе — Нестор). І не лише тому, що людина сотворена по образу Бога, а тому, що тільки людину Бог так необачно наділив даром творення, доуявлення, передбачення. Отже, людина може зазирнути за сотворений Богом світ, туди, де зачаїлася таїна творення — одне із найбільших чудес і найбільших ілюзій людського роду. Даром творення Бог зачарував людину на життя, інакше нема смислу буття для людини. Не кожної, а окремішної, Богом поміченої. Згадай А.Шопенгауера (есе про геніїв), Івана Буніна — про Л.Толстого (“третє око”). Цей дар творення — і солодкий (у якійсь миті), і болісно-трагічний, нестерпно невимовний, бо не буває повної насолоди від сотвореного...

Володю! Ти — щаслива людина! Чорт з усім цим копошінням — із Спілкою, із ювілейним ушануванням, із нагородами! Ти написав велику книгу буття українського народу і дякуй Господові, що він дав тобі сили і здоров’я це здійснити. Ти виконав найвищий обов’язок перед своїм народом, бо Бог дав тобі дар творити словом, і це ти зумів реалізувати.

Знаю, мало хто прочитає “Листя землі” від початку до кінця. Але її треба (хоча ти вважаєш, що можна читати з будь-якої сторінки) читати з перших слів, бо без цього не пізнаєш ні чудотворного дару Уляни, не зрозумієш високої місії Нестора Семирозна, великої мудрості життя на землі Кузьми Терпила, ні ганебної чорної душі Михалія Громницького, ні вовкулацької долі Мартина Волохача...

Жаль, але Нобелівську премію тобі за неї, за “Листя землі”, не дадуть. І лише тому, що неможливо це “Євангеліє від Володимира” перекласти англійською

мовою. Але якщо всерйоз, то “Листя землі” заслуговує на Нобеля. Бо такої жорстокої, чесною правди про свій народ за 100 років ніхто не написав!

Я тут ходжу, читаю усіляким високопоставленим курортникам уривки. Галі читаю, тішусь, горджуся — і не знаю, як написати про тебе, про твою “Книгу доль і днів минутих”.

Цьомкаємо Ірину, обіймаю мого брата Жульєна, вітання Орисі і Павликові — хай гордяться батьком!

Київська обл., Обухівський р-н,
Халеп’я

* * *

Крим, 30 липня 2003 [р.]

...Сьогодні вранці “добив” твоє, Володю, “Убивство за сто тисяч американських доларів”. Думав, що ти якусь — навздогін моді — новочасну кримінальну штуковину втяв, аби й собі погрітися у ефемерному прожекторі легенької слави, та ні! Спочатку я не сприйняв усерйоз балаканини Робінзона Макухи, модернізованого Івана Загатного, цинічного пристосуванця, але коли я поплівся, “солнцем палимый”, далі за ним, то побачив, яка серйозна проблема розкручується. Та в цьому Робінзоні зачався і я, і ти, і усі ми — покоління компромісів, наївних сподівань, блискавичних пристосувань, щирої віри у незалежну Україну і щирих розчарувань, коли побачили, на жаль, пізенько, що цю Україну надійно осіддали “колишні сучасні” на кшталт Андрія Ротаня. Вони перехопили віжки державного коня, сіли попереду, а нам, що сиділи позаду і трималися за них, сказали: “Болівар двох не вивезе”. І скинули нас до помийної ями.

Жорстока анатомія соціальної і політичної мімікрії відкривається у першій книзі “Робінзон на людському базарі”. Поступово, день за днем, розгортається цей сувій ганебного життя, в якому твій герой не чинить зла, не продається чимось конкретним, якимось вчинком Чорному Богові, але саме примирення зі злом задля власного благополуччя, вдоволеної ситості й розкошування у статусі тихого обивателя вже є підписанням контракту на неминучий продаж себе.

Те, що думає Робінзон, і те, що сповідує Балерина, — усе це, зрозуміло, належить тобі. Це твої сумніви, твій часто розпачливий внутрішній лемент, це твоя, у твоїй душі, боротьба Білого Бога і Чорного Бога.

Контрастна, дивом об’ємна і чітко акцентована кардіограма морально-духовної кризи подана тобою у романі. Ця надзвичайно загрозлива не лише для окремої особистості, а й для суспільства хвороба аналізується тобою глибоко і безжально. Я не випадково вжив слово “катастрофа”, бо у твоєму романі “Катастрофа” також безжально досліджується процес “вигоряння” душі на залитих скепсисом “вуглях” ідеологічного “підігрівання” духу суспільства. Духовна катастрофа Івана Загатного свідчила про духовну кризу радянського суспільства. Тут, в “Убивстві за сто тисяч...”, Робінзон Макуха — уже краще пристосований, мудріший, філософ, багато роздумує про Бога, усвідомлює свою схильну до компромісу натуру, але — нічого не здатен із собою вдіяти.

Здавалося б, цей роман — такий собі простенький, читабельний опус, бо у ньому є усе, що може привабити читача, — відьми, знахарство, зцілення, суміш реального і фантастичного, різні “упізнання” напрохуються — від В’ячеслава Чорновола до Олеса Бердника, та в ньому закодовано так багато ще не пізнаного, інтуїтивно відчутого, ледве уловлюваного почуттями, передчуттями...

А які чудові описи халеп’янських пагорбів, Небесного озера, світанків і вечорів, ночей, і блукань твоїх пагорбами, любовних утіх і різних химерій, які народилися

Слово і Час. 2004. №8

у твоїй, багатій на уяву голові. Я так чітко бачу усе, що оточує Халеп'я, так гостро чувся мені крик на цих пагорбах твоєї “розтерзаної, розіп'ятої між небом і землею душі”!..

А який вражаючий, зримий лет із відьмою ти подав! Готовий повірити, що так і було. Лише — не відриваючись тілом від землі, од відьми, на крилах шаленого сексуального розкошування...

А хто це там — “ще мужчинка нічого, хоч і лисенький”?.. Добре, що не забув Жульєна, його тексти, і тепер цей “академік, лауреат і все таке інше” радіє на цьому грішному світі, що долучився до земного безсмертя.

Чому б нам не змусити ворону теж — помислити, потворити? Вона така базарно привабливо намалювалася тобою, давай-но ошчасливим людство і її шедеврами!

Хороші оповідання “Життя як життя” — і смішно, і сумно. Який морально спотворений цей наш народ, скільки серед нього кручених-перекручених моральних калік! А “Усе про секс”, — це уже класика, свідчення про те, як дух малів і маліли сексопотуги носіїв того духу.

Знову повертаюся до душі, до духовного... Так якось трапилося, що я тут на розкладці у санаторії, де немає жодної української книжки, як нема і жодного українського журналу, жодної української газети і книжки за останні десять років не з'явилося у санаторній бібліотеці, купив книгу М. Бердяєва “Диалектика божественного и человеческого”. Його міцно тримало у своїй вірі християнство: “Обрести подлинную свободу значит — войти в духовный мир”. Але я вважаю, що треба спочатку — вийти на духовний простір свободи. Вийти із того ретроградного, закоснілого в догмах, у канонічних “кайданах” християнства, яке обмежує свободу духу, вийти на духовний простір свободи! Оцього духовного простору свободи у нас нині немає, а якщо і є, то обмежений він, усе звужується, маліє... У малій людині слабне його душа і не може піднятися до світлого неба, й дедалі частіше зазирає у чорну безодню гріха, і ти у своєму романі, написаному ще на початку дев'яностих років минулого уже століття, провісницьки дзвониш на сполох!

Я радію, що ти дав мені цей роман прочитати, дякую долі, що дала мені цю відпустку, завдяки якій я його прочитав, і бажаю тобі доброго здоров'я для написання книг нових, які тривожать сумління і змушують зазирати у власну душу. Обіймаю!

Твій Микола

Валентина Соболь

МАНДРУЮЧИ “ПОВЕРХАМИ САМОГО СЕБЕ”, ВІН ДУШУ “ЗБЕРІГ НА НАСІННЯ”

Герой роману Володимира Дрозда “Убивство за сто тисяч американських доларів” так міцно засвоїв Евріпідову істину про те, що “земне життя людини є смерть, а смерть — початок життя”, що вона, ця сентенція, видається йому глибоко особистою. Та найбільше право на неї має не Робінзон Макуха (у ролі мольфара — Робінзон Великий), а наш видатний письменник Володимир Дрозд, останній, на землі написаний і видрукований, роман якого видається нам чарівним

Слово і Час. 2004. №8